

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תניינא

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות
בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת תצוה

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תש"פ לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו בשנת תשמ"ו בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו, כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמרים על פרשת השבוע, ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת"י, אשר רובם רואים אור לראשונה כאן בס"ד.

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה

במייל: 8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות
בנקודות המכירה
של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת תצוה

מפתח העניינים

המנורה היא סמל לחכמת התורה / שמן זית זך - מגשמייות וחומריות / שמן זית זך - מדעות פסולות וכוזבות / שמן זית זך - מזדעות זרות / כתית למאור - שבירת הגוף והרצונות למען התורה / מבקשי החכמה הם חכמי הלב ואותם ממלא הקב"ה בחכמה / יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום / תפילתו של רבי עקיבא

מפתח חידושי תורה

- א. בענין הנאה מאור מנורת הזהב שבהיכל..... יט
ב. בענין בגדי כהונה מכפרים..... כא
ג. בענין חק לעולם וחוקת עולם..... כב
ד. בענין כלי מזבח הקטורת הוא מזבח הזהב..... כג

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מורגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

גליון זה מוקדש לעילוי נשמת ר' יצחק אריה סימן טוב בן רבקה ז"ל

המנורה היא סמל לחכמת התורה

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בעניני הפרשה, פרשת תצווה.

הענין הראשון שמוזכר בפרשה, הוא ענין המנורה. הגמרא אומרת (בבא בתרא כה:): הרוצה להחכים ידרים, לפי שמנורה בדרום. המנורה היא סמל ואות לחכמה ולכן בה פותחים ראשונה כיוון שהחכמה היא העיקר ובלעדיה אין מציאות לאדם. לולי אור החכמה, ישרור אצל האדם החושך והאפלה.

החפץ חיים היה רגיל לדקדק את מה שאומרים בהגדה של פסח 'כנגד ארבעה בנים דברה תורה, אחד חכם ואחד רשע', שלא כתוב אחד צדיק ואחד רשע, אלא אחד חכם ואחד רשע. ולכאורה מי שמקביל לרשע ועומד כנגדו הוא הצדיק, ולמה לא אמרו אחד צדיק ואחד חכם? – אלא, היה אומר החפץ חיים, אם אין לאדם דעת וחכמה - וחכמה הכוונה היא כמובן לחכמת התורה ולא לשאר החכמות שהם אינם עולים בכלל בשם חכמה - הגם שיהיה לו הרבה רצון טוב, הוא יכול לטעות ולא להגיע אל המבוקש.

לכן הירושלמי אומר (ברכות פ"ה ה"ב), מפני מה קבעו את ההבדלה שאומרים בתפילה במוצאי שבת, 'אתה חוננתנו', בברכת אתה חונן? – כי אם אין דעת, הבדלה מניין. לצורך ההיכר, ההבדלה בין דבר לדבר וההבחנה בין טוב לרע, מוכרחים שיהיה דעת וחכמה. בלא זה, כל העולם דומה עליו למישור. ובפרט בדברים שטעונים הבדלה. המדרש אומר (תורת כהנים שמיני פ"י, יב), והביאו רש"י בחומש (ויקרא יא, מז), להבדיל בין הטמא ובין הטהור, אין צריך לומר בין חמור לפרה, שבזה כל אחד יכול להבחין, אלא בין נשחט חציו של קנה שזו שחיטה לא טובה, לבין נשחטו רוב הסימנים, שזו שחיטה כהלכתה. בדבר שהוא דומה ולא ניכר כל כך לעין, כאן צריך את כושר ההבדלה וההבחנה, וזה ניתן להשגה רק על ידי חכמת התורה.

לכן רש"י מפרש (שמות לא, ג) ש'דעת' – זו רוח הקדש. כשאדם עוסק בתורה כדבעי, שהיא הדעת והחכמה האמיתית, הוא יכול לזכות ולהגיע לרוח הקדש כמו המאמר של רבי פנחס בן יאיר, תורה מביאה לרוח הקודש (ע"ז כ"ב).

שמן זית זך - מגשמיזות וחומריות

אומר הפסוק: ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור. פירש רש"י, זך – בלי שמרים. כאן הצטוונו במצוה מיוחדת שהשמן של המנורה יהיה זך ונקי. כתית – מפרש רש"י, הזיתים היה כותש במכתשת ואינו טוחנן בריחים כדי שלא יהיו בו שמרים. ואחר שהוציא טיפה ראשונה מכניסין לריחים וטוחנן. והשמן השני פסול למנורה אבל כשר למנחות שנאמר כתית למאור, ולא כתית למנחות. וזו היא דרשת הגמרא במנחות (דף פו.).

מבואר כאן, שהשמן שהשתמשו בו למנורה היו בו שני דינים. האחד, שיהיה זך, נקי וללא שמרים, והשני, שיהיה כתית. ושני דינים אלו, כמו שביאר רש"י, נוהגים רק בהדלקת המנורה, אבל בשמן שעשוי למנחות אין חשש שיהיו בו שמרים וייעשה בריחים (וראה רש"י שמות כ"ט מ' ודוק).

מדוע? – כי כמו שאמרנו, המנורה היא סמל לחכמה, חכמת התורה. והתורה זקוקה היא לשני הדברים הללו. קודם כל, שתהיה זכה וללא שמרים. ויש הרבה סוגי שמרים שהם מעכבים את קנין התורה. הרמב"ם כותב (הלכות תלמוד תורה פ"ג ה"ג) שמי שרוצה לקנות את התורה, מוכרח להפקיר מחיי העולם הזה, לצורך התורה. הן במאכל הן במשתה והן בשינה. מי שחושב שיוכל לקנות את התורה יחד עם הנאות ותענוגות העולם הזה, ידע נאמנה שזה בלתי אפשרי. יש פעמים שאדם צריך לוותר ולהפקיר את עצמו בעבור התורה.

הסבא מנובהרדוק זצ"ל (מדרגת האדם עמ' קצ"ו) אמר, משל למה הדבר דומה לאדם שרוצה ללמוד שחיה. אמרו לו, בא אתנו אל הנהר, ונלמד אותך לשחות. הגיע לשם, ונעמד על יד הנהר. אמרו לו, בא תכנס למים ונלמד אותך לשחות, אבל הוא עומד שם על שפת הנהר כשכולו רועד מפחד, הרי אני לא יודע לשחות, איך אכנס למים? מי יודע אם אצא.. בסוף עלה בדעתו רעיון גאוני, החליט שהוא יכניס יד אחת ורגל אחת למים, ואת היד והרגל השניה ישאיר ביבשה, וכך ילמד שחיה בבטחה. אמרו לו, שוטה שבעולם, כך אולי תוכל לקפוץ כמו צפרדע, אבל שחיה לא תוכל ללמוד.. כדי ללמוד שחיה אתה מוכרח להכנס כולך למים.

אמר הסבא מנובהרדוק, עניני העולם הזה, ואפילו מחשבות בעלמא של רצונות ומאוויים לחיי העולם הזה, גורמים הפרעות לקנינה של תורה. אם אתה רוצה לקנות את התורה, עליך להכנס כל כולך למים, ו'אין מים אלא תורה' (בבא קמא פב.), בלי להשאיר יד ורגל מחוצה לה.

כך עשו כל גדולי ישראל בכל הדורות שזכו לכתרה של תורה, שהפקירו את חיי העולם הזה ואת הגשמיות, והפקירו עצמם למען התורה. לכן אומרת הגמרא (עירובין כב.), במי אתה מוצא את התורה, במי שמשחיר את פניו על התורה.

שמן זית זך - מדעות פסולות וכוזבות

יש שמרים גרועים עוד יותר, שמונעים את קנין התורה. אלו הם הדעות הפסולות והכוזבות שהם מחריבים מהותיים ומפסידים את התורה, וצריך שמירה יתירה מהם. מספרים על הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל, שפעם הגיע אל העיר איזה דרשן בעל לשון צחה שיודע לדבר יפה, אבל חסרון היה לו שהיה קל בדעותיו ובעל השקפות ודעות זרות ומוזרות. רצה אותו

דרשן לדרוש שם לפני הקהל, והגיע אל רבי חיים מבריסק לבקש את רשותו לדרוש שם בבית הכנסת הגדול. רבי חיים ידע עם מי יש לו עסק, ולא הסכים. שאל אותו הדרשן, מה יש? מה הבעיה? התחמק רבי חיים ואמר לו, אני כאן רב העיר וברשותי לקבוע מי ידבר לפני הציבור ומי לא, ואני לא מרשה לך לדבר.

הבין הדרשן ואמר לרבי חיים, כבוד הרב, אני מתחייב לדבר רק כשר. לא סתם כשר, אלא בכשרות הבד"ץ.. אזכיר רק את דברי רבותינו, בלי להוסיף עליהם משלי אפילו במילה אחת. היה בטוח הדרשן שעכשיו הרב יסכים לו, וכי מה רע בזה? הרי הוא מתחייב לדבר רק את דברי רבותינו הראשונים! אבל רבי חיים אמר לו, לא. אתה לא יכול לדבר. ואז אמר לו רבי חיים את הטענה המפורסמת. תאר לעצמך, אדם שרוצה לאכול בשר. וכי בקלות הוא יכול לאכול בשר? – לא ולא. הוא צריך למצוא שוחט בקי שיודע את מלאכת השחיטה כראוי, וגם שיהיה ירא שמים, שיודע לבדוק את הסכין היטב שלא יהיה בה שום פגם, וכמו שכתב השלחן ערוך (יורה דעה סי"ה סי"ב) שצריך בדיקה אחר בדיקה, ואחרי שהשוחט שחט כראוי ולא היה שום דבר הפוסל, לא שהיה ולא דריסה ושאר הדברים, מתחיל הפרק השני. מהו? – בדיקה. לפעמים אפילו אם השוחט יודע את מלאכתו באופן יוצא מגדר הרגיל, והוא גם ירא שמים מרבים, ועשה את מלאכתו נאמנה, עם כל זה הבהמה מצד עצמה לא הגונה ויש בה איזה חולי שמטריף אותה, כגון אם יש לה מים במח או אם אין לה מח בכלל.. ולכן בודקים את הבהמה, את הריאות ואת שאר האיברים שצריכים לבדוק.

בדקו וראו שהכל כשר בלי פקפוק וללא סרכא. עכשיו כבר אפשר לאכול? – לא. עכשיו צריך לעשות הדחה, ואחרי זה יש מליחה, ואחרי זה, אחרי כל הטרחות האלו, עכשיו לכאורה כבר אפשר לאכול. אמר רבי חיים, אבל לפעמים יש שגם עכשיו אסור לאכול. אפילו שהיתה השחיטה כהוגן, והבדיקה עברה כמו שצריך, וההדחה והמליחה היו כפי ההלכה, עם כל זה אסור לאכול את הבהמה. למה? – כי הבשר התבשל בכלי טרף. אם בסיר הזה בישלו פעם בשר בחלב וכיוצא בזה, הסיר עצמו בלע איסור, והבשר מקבל את טעם האיסור ונאסר גם הוא באכילה.

אמר רבי חיים מבריסק לאותו דרשן, כך אני אומר גם עליך. אכן, יכול להיות שתזכיר בדרשה שלך רק את דברי הגמרא, את הרמב"ם ואת השלחן ערוך. נכון, הבשר מצד עצמו כשר למהדרין. אבל הסיר שבו הכל הוכן לאכילה, היה טרף. הראש שלך שמלא בדעות הזרות והמוזרות הטריף את הכל. ואם כן מה הועלנו שהבשר כשר ומה הועלנו שהשחיטה היתה כראוי, אם בסוף אתה מטריף ואוסר את הכל?!

התורה צריכה להיות שמן זית זך, בלא שמרים, וללא דעות אסורות שגורמות לה הפסד. ובלב אליהו מביא את לשון רבותינו בכמה מקומות (מגילה כד: וקדושין סו.), "נורקה

בו מינות". מה הוא הלשון 'נורקה'? – אמר רבי אליהו לאפיאן, כמו זריקה שלמרות שהיא דבר מועט מכל מקום היא כבר משפיעה הרבה לטוב או למוטב, כך גם הענין הזה של המינות והדעות האסורות, מעט מזה כבר יכול לקלקל את הכל. לכן צריכים שמירה וזהירות, ובפרט בזמן שבו הבלכול עצום בעינים האלו.

שמן זית זך - מדעות זרות

יש עוד סוג של שמרים שיכולים להיות מעכבים לתורה. הכתוב אומר (שיר השירים פ"ד, יא) דבש וחלב תחת לשונך, ורו"ל במדרש (דברים רבה פ"ז ס"ג, ועיין תענית ז' א') דרשו פסוק זה שהולך על התורה. מהו הדמיון בין התורה לבין החלב? אלא כך הוא הכלל. החלב הוא משקה צח ולבן לחלוטין, אבל בתנאי שהוא עומד לבדו. אם תערבב בחלב משקה אחר (כגון קפה או תה), מיד ישתנה צבעו. כך היא גם התורה, אם רוצים שהתורה תשאר במדרגתה, תורה בטהרתה, אסור שתתערב עם דברים אחרים.

אסור לערבב עם התורה דעות אחרות או חכמות אחרות, אפילו אינם דעות מינות ודעות אסורות. ברגע שעירבבו בה עוד דברים, עוד דעות ועוד חכמות שאינם נובעות מהתורה הקדושה, כבר השתנה הצבע, כבר אין זו התורה במדרגתה הגבוהה, תורה בטהרתה.

זו הסיבה שדווקא פה בהדלקת המנורה מצאנו דין כזה, שלא מצאנו אותו בשאר מקומות, שיהיה השמן שמן זית זך. התורה טעונה ומוכרתה להיות תורה בטהרתה, תורה ללא דעות אחרות ובוודאי שלא דעות פסולות. וזהו שאומר הכתוב (תהלים נא, יב) 'לב טהור ברא לי אלהים', לב טהור מכל סיג, מכל דעה אסורה ומכל דעה זרה, ורק אחרי זה – 'ורוח נכון חדש בקרבי', זו היא רוח הקדש. שהרי התורה מביאה לרוח הקדש כנ"ל, ובתנאי שהיא אכן תורה בטהרתה, כדבעי.

כתית למאור - שבירת הגוף והרצונות למען התורה

זהו התנאי הראשון שצריך להיות במנורה. והתנאי השני הוא, שיהיה השמן כתית, וכמו שפירש רש"י, כתית למאור ולא כתית למנחות. כתית פירושו שבירה. והרמז בזה לתורה הוא, כי כדי לקנות את התורה צריכים שתהיה התמסרות מוחלטת לתורה, בכל מקום ובכל מצב. רק בשבירה מוחלטת של החיים הגשמיים, אפשר באמת לזכות בכתרה של תורה.

סיפר לי אחד מחכמי ירושלים על הסבא שלו, שהיה רב בירושלים וגאון מפורסם רבי ישעיה וינוגרד ז"ל (בעל שערי זיו) לפני כחמישים שנה, בזמן שפרצה המדינה.. אז היתה המלחמה על ירושלים, והעיר היתה נתונה במצור ובמצוק על ידי הערבים הארורים, והרבה

נהרגו ונפצעו אז, ה' יקום דמם. ירושלים היתה נתונה בהפגזה ביום ובלילה, והיו צריכים לשבת במקלטים ימים שלמים וכל יציאה החוצה כדי להביא מים היתה כרוכה בסכנת נפשות.

מה עשה הסבא שלו באותו הזמן? – היה גאון מפורסם בארצות פולין בעל חלקת יואב ז"ל שחיבר קונטרס מעניין מאד שנקרא 'קבא דקשייתא', ובו ק"ג קושיות גדולות ועצומות בגמרא ובראשונים. מי שעיין בקונטרס הזה נוכח שבאמת אלו קושיות חמורות, שכמעט לית נגר דליפרקינה. והסבא שלו לקח את הקונטרס הזה אתו למקלט ואמר, עכשיו זה התפקיד שלי, שבשעות הארוכות האלו שאצטרך להיות כאן, אלמד ואתרץ את הקושיות החמורות שיש כאן בספר.

אדם רגיל בימים כתקונם אחרי שהוא רואה שם קושיא אחת, הוא כבר מתייאש ואומר הרי זו קושיא כל כך קשה, אין מה לעשות אתה... וכאן בזמן ששומעים את שריקות הפגזים והפיצוצים המחרידים, היה יושב הסבא שלו, ולא יום אחד ולא יומים אלא כמה שבועות, ועוסק בעיון וביגיעה לתרץ את קושיות הקבא דקשייתא. ואחרי כמה שבועות גמר לתרץ את כל הקושיות והעלה אותם על הכתב, וקרא לחיבור הזה 'קבא דניחותא'.

זהו כתיב למאור. כשהאדם לא מסיח דעת מן התורה וכותב וכותש את עצמו בשביל התורה, ולא מעניין אותו כל דבר חוץ מן התורה. זהו כתיב, וכך זוכים לתורה.

רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד לא וויתר מעולם על השיעור שמסר בישיבה שלו. פעם אחת ל"ע חלה הבן שלו ביותר עד שהיה כבר גוסס. אף על פי כן, כשהגיע הזמן למסור את השיעור, קם רבי אלחנן ממיטת בנו והתחיל ללכת. שאלו אותו בני הבית? – להיכן אתה הולך? אמר להם, ומה אעשה? הגיע הזמן של השיעור, ואני צריך ללכת לישיבה. אמרו לו, עכשיו אתה הולך למסור שיעור? הרי בעוד שתי דקות אולי תצא נשמת הבן! אמר להם, אני לא יודע, אולי אתם צודקים, אבל אולי להיפך, דוקא השיעור שאמסור יועיל יותר. וכך היה באמת, הוא הלך ומסר את השיעור בישיבה, והבן הבריא.

וכי אפשר בכלל לפתוח ספר במצב כזה, כשהבן שלו מפרפר בין חיים למוות? אפשר למסור שיעור כשהוא יודע שאולי כשיחזור מהשיעור כבר לא ימצא את בנו בין החיים? אבל זהו כתיב. הוא דוחה את הכל ומפקיר את עצמו בשביל התורה.

היה רב גאון גדול בירושלים, ורבי אליהו ראם זצ"ל שמו. הוא היה דיין חשוב, ושמעתי מזקני ירושלים שספרו עליו שלפעמים כאשר היו דיני תורה עמוקים וקשים לא היו רוצים לפסוק את הדין עד שיבוא הוא ויחווה את דעתו ויכריע, והיו אומרים יהיה דין זה מונח 'עד שיבוא אליהו'.. הוא היה עני מרוד, ולמרות זאת היה יושב ועוסק בתורה ביגיעה ובעמל, תוך שבירת כל הגשמיים בלי גבול.

סיפרו שפעם אחת בא רבי אליהו לביתו בערב, לאחר שלמד והתפלל תפילת ערבית. מה עושים כולם כשחוזרים לביתם אחרי יום שלם של לימוד תורה ותפילה? – יושבים לאכול. גם רבי אליהו רצה לאכול משהו, אבל לא היה בביתו דבר לאכול, כפשוטו. מה יעשה? – אם אין מה לאכול, אז אין. הלך לישון כשהוא רעב.

בחצי הלילה, הציק הרעב הגדול לרבי אליהו, עד שהעיר אותו מן השינה. קם רבי אליהו, אבל הוא ידע היטב שאין בבית דבר לאכול. מה עשה? – נגש לארון הספרים והוציא ממנו את השלחן ערוך חלק חושן משפט, והתיישב ללמוד ביגיעה כמה שעות את דברי השלחן ערוך עם פירושי הש"ך הארוכים, עד שלאחר כמה שעות הרגיש שהוא כבר שבע, ואפשר לשוב וללכת לישון.. והלך לישון. [ועיין מדרש משלי (פרק י"ג) צדיק אוכל לשובע נפשו זה הממלא נפשו מדברי תורה, ע"ש, ועיין במדרש תנא דבי אליהו רבה (פ"כ) ע"ש].

אמנם, אלו מדרגות גבוהות של כתית, לבלי ספק. ויש מדרגות מדרגות ב'כתית'. יש אחד שבשבילו לבוא לשיעור תורה ביום רגיל, זה כבר כתית. יש לו הרבה טרדות והפרעות ונסיונות, והוא דוחה אותם ובא לשיעור חוק ולא יעבור. ובאמת זה גם כתית, ולפום צערא אגרא. גודל השכר הוא לפי גודל ההפרעות והמעכבים. הרבה פעמים היצר אומר לאדם, למה תלך לשיעור תורה, הרי צריכים שתהיה בבית, ובכלל, בבית אתה גם תוכל ללמוד. אבל באמת בבית לא קל ללמוד. אנחנו מכירים את הבתים שלנו ויודעים שהרבה הפרעות וטרדות יש בבית, ואדם ששובר את הרצון שלו והולך לבית המדרש לשיעור תורה, זה כבר מדרגה מסויימת של 'כתית' ואשריו ואשרי חלקו.

זהו כתית למאור, וכך קונים את התורה. הוא מה שאומר התנא באבות (פ"ו מ"ד), כך דרכה של תורה, פת במלח תאכל ועל הארץ תישן. וכל אחד ואחד לפי מדרגתו ולפי מה שהוא, יש לו את ה'כתית' שאותו הוא יכול לעשות ומוטל עליו לעשות.

אלו הם ההלכות שיש בשמן למאור, ואלו הם התנאים לקנינה של התורה. הן שיהיה 'זך', טהור ללא שום תערובת של דברים אסורים וזרים, והן שיהיה 'כתית', מסירות נפש לתורה ושבירת הגוף והרצונות לכבוד התורה.

מבקשי החכמה הם חכמי הלב ואותם ממלא הקב"ה בחכמה

בהמשך הפרשה מדובר על בקשת החכמה. ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה. כאן, בפעם הראשונה בתורה, יש את המושג הזה שנקרא 'חכם לב'. וזה דבר שטעון ביאור, אנשים חכמים אנחנו יודעים מה זה, אבל מה פירוש הדברים 'חכמי לב'?! **ביאר** רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר תשל"א י'), כי בשביל להשיג חכמה, עיקר תפקידו של האדם הוא לדאוג שיהיה לו לב חכם. אם יהיה לו לב חכם – הקב"ה

יוסיף ויתן לו את החכמה, וכמו שאומר כאן הפסוק, חכמי לב – אשר מלאותיו רוח חכמה. ואיך יהיה האדם חכם לב? בתשוקת הלב לחכמה.

הנה שלמה המלך היה חכם מכל אדם וכמו שמעיד עליו הפסוק ואומר (מלכים א' פ"ה ט): 'ותרב חכמת שלמה מכל בני קדם ומכל חכמת מצרים, ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי והימן וכלכול ודרדע בני מחול ויהי שמו בכל הגוים סביב'. ורש"י שם מביא את דרשת רבותינו (בפסיקתא), איתן האזרחי - זה אברהם, הימן - זה משה, וכלכל - זה יוסף, ודרדע - זה דור המדבר, וחכמתו של שלמה היתה מופלגת עוד יותר מהם. וכבר בגיל שתים עשרה הגיע שלמה למדרגת הנבואה (רש"י מלכים א' פ"ג ז', ועיין רש"י מגילה יד. ד"ה נבואה). והנה, הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (פ"ו ה"א) מבאר מי הוא זה שזוכה למדרגת הנבואה, ומפרש ומפרט כמה עליו לטרוח וכמה עליו להתייגע להתעלות ממדרגה למדרגה כפי שיסד רבי פנחס בן יאיר את המסילה העולה אל מדרגת הנבואה. וכאן שלמה המלך כבר בהיותו בן שתים עשרה הגיע למדרגה זו של נבואה.

והנה יש לשלמה גילוי אלהי בגבעון (מלכים א' פ"ג). נגלה אליו הקב"ה ואומר לו, 'שאל מה אתן לך'. שלמה, מה אתה מבקש, אמור לי ואתן לך. כשאדם שומע דבר כזה שהקב"ה מביטח לו שיתן לו כל מה שהוא מבקש, הוא כבר מתחיל לחייך.. מבקש זמן כדי להכין רשימה.. אבל שלמה המלך היתה בקשתו בשתי מילים: 'נתת לעבדך לב שומע'. את זה אני מבקש. מפני שכשהאדם מקבל את הלב השומע, אזי כמו שאומר הפסוק 'ויאמר אלהים אליו יען אשר שאלת את הדבר הזה ולא שאלת לך ימים רבים, הרי הוא יכל לבקש לחיות שלשת אלפים שנה, ולא שאלת לך עושר, היה יכול לבקש עשירות עצומה ומופלגת, שזו היא הבקשה של רובא דאינשי, הנה עשיתי כדבריך הנה נתתי לך לב חכם ונבון'.

כאן ראינו, כי מפני מה קיבל שלמה את החכמה העצומה והמופלגת הזו? - בגלל שבערה בו התשוקה לחכמה כאש בעצמותיו. הוא לא ביקש אריכות ימים, ובאמת שלמה נפטר צעיר בהיותו בן חמישים ושתים (מלכים א' י"ד ג' וכן הוא במדרש הגדול בראשית ג' כ"ו), וגם עשירות לא ביקש, אלא הרצון וערגת הנפש לתורה ולחכמה היא שבערה בו ואת זה הוא ביקש. וכיוון שביקש את החכמה, רצה בכל לבו את התורה וחכמתה, הרי הוא חכם לב, שהקב"ה משפיע וממלא אותו בחכמה.

לשון הרמב"ם (הלכות רוצח פ"ז ה"א): 'חיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין'. אדם שאוהב חכמה ורוצה ומחפש חכמה ואין לו תורה, הוא בגדר מת. וכתב רבי יהודה החסיד בספר חסידים (הוצאת מקיצי נרדמים סי' תקי"ט) ראייה לזה מהמעשה הנורא שהיה עם רבי יוחנן במסכת בבא מציעא (דף פד.). שם מספרת הגמרא את הויכוח הגדול שהיה בין רבי יוחנן לריש לקיש שהיה תלמידו וגיסו של רבי יוחנן, שבסופו נפטר ריש לקיש.

לאחר שנפטר ריש לקיש, מספרת הגמרא, היה עומד רבי יוחנן וצועק היכן אתה בר לקישא, אני צריך אותך ולא יכול ללמוד בלעדיך. כיון שראו חכמים איך שרבי יוחנן מצטער, החליטו לשלוח לרבי יוחנן חכם אחר שימלא את מקומו של ריש לקיש, יפלפל אתו בתורה וישיב את נפשו. שלחו לו את רבי אלעזר בן פדת.

רבי אלעזר בן פדת היה מגדולי האמוראים, עד שהגמרא מכנה אותו (נדה כ:): שהיה מרא דארעא דישראל. ובגמרא (נדה שם) דרשו את הפסוק 'סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם' על רבי אלעזר בן פדת, והוא היה ראש הרבנים שבארץ ישראל לאחר שנפטר רבי יוחנן, וממלא מקומו.

הגיע רבי אלעזר בן פדת אל רבי יוחנן, ועל כל שמועה וכל חידוש שאמר רבי יוחנן, היה אומר רבי אלעזר בן פדת צודק אתה, וגם יש לי ראייה ממשנה או מבריייתא כמותך. אמר לו רבי יוחנן, אתה לא כמו ריש לקיש. כשהיה כאן את ריש לקיש, על כל שמועה ושמועה שהייתי אומר היה מקשה עלי עשרים וארבע קושיות. היה מקשה עלי מכאן ומקשה משם, ואם הייתי מתרץ לו תירוץ כזה היה דוחה אותי ומקשה ממקום אחר וכך הלאה, והייתי צריך לטרוח הרבה עד שתתחזור השמועה ותתברר כשמלה. ועכשיו אתה על כל מה שאני אומר אתה אומר לי 'תנא כוותך'? העולם אומרים 'המסכים אינו מחכים'. כלומר, יש אחד שעל כל מה שאתה אומר הוא מסכים, אומר לך שהוא מאשר. ואיזה חכמה תצא ממנו? הכתוב אומר (איוב כח, יב) 'החכמה מאין תמצא', מה פירוש 'מאין'? – כאשר השני אומר לא, אני לא מסכים עם מה שאתה אומר, ואז אני צריך להסביר לו ולעיין שוב בשמועה ולדקדק היטב אם אני צודק או לא, מכאן תמצא החכמה. אבל אם השני תמיד אומר אמת ויציב, מה הועלנו? זה טוב לומר אחרי קריאת שמע 'אמת ויציב', אבל לא בתלמוד תורה.. [כמובא בדרשות מהר"י מינץ ז"ל דרוש שישי דף קכ"ב].

כך הצטער רבי יוחנן ואמר, חסרים לי עשרים וארבע הקושיות שהיה מקשה עלי תמיד ריש לקיש. ולא התפייס רבי יוחנן והיה ממשיך וצועק ובוכה 'היכן אתה בר לקישא היכן אתה בר לקישא', עד שמרוב הצער הנורא והמרירות שהיה לו, יצא מדעתו. אומרת הגמרא, כיון שראו כן חכמים, 'בקשו רבנן רחמי עליה ומיית'. כיון שראו את רוב הצער ועגמת הנפש שיש לו, התפללו ובקשו עליו רחמים ונפטר לחיי העולם הבא.

עד כאן דברי הגמרא. שאל רבי יהודה החסיד, מפני מה בקשו עליו חכמים שימות? נכון, רבי יוחנן יצא מדעתו, ואין לך צער גדול מזה. אבל הרי היו יכולים להתפלל שיחזור לדעתו, ולמה התפללו שימות? – אומר רבי יהודה החסיד, דע, שהסיבה שהם לא התפללו שיחזור לדעתו כי זה לא היה עוזר לרבי יוחנן. אם הוא היה חוזר לדעתו הוא שוב היה צועק איפה אתה בר לקישא, היכן אתה בר לקישא, ושוב היה יוצא מדעתו. הרי כך אומר הרמב"ם,

חיי בעלי חכמה בלי תלמוד תורה כמיתה הן חשובין, ולכן לא היה פתרון אחר אלא לבקש עליו שייפטר, ושם בעולם הבא ייפגש עם בר לקי שא.

זו התשוקה שצריכה להיות לחכמה. כיון שלא היה לרבי יוחנן את החכמה של עשרים וארבע הקושיות, כבר לא היו חיי חיים בעיניו. וזה מה ששאל וביקש שלמה, ולכן באמת הוא קיבל את כל החכמה המופלגת שהיתה לו.

וזה פלא גדול, הרי רבי יוחנן קבר עשרה בנים ל"א (ברכות ה' ב'), ובודאי הגמור נצטער מאוד מאוד מה שקשה לתאר, ועם כל זה כשנגרע ממנו הבנת התורה ויגיעתה היה צערו גדול מקבורת עשר בניו עד שיצא מדעתו, והבן היטב.

זהו 'מאכל השווה לכל נפש', וכולם יכולים וצריכים להיות בכלל הזה. אפילו אם אדם אומר, אני לא יכול להיות "זך", אני לא יכול להיות "כתית", מכל מקום כל אחד צריך שיהיה אצלו לכל הפחות את הרצון ואת התשוקה והחמדה להשיג את החכמה, חכמת התורה. מזה אף אחד לא פטור, וזה הוא המפתח בה"א הידיעה להצלחה בקנין התורה.

מביא רבי חיים שמואלביץ זצ"ל דוגמא נפלאה לזה, מיהושע בן נון. הרי יהושע בן נון נבחר להיות מנהיג ישראל לאחר משה רבינו, וכמו שאומר התנא בזמן שמסדר את מעתיקי השמועה (אבות פ"א מ"א), 'משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע'. ומפני מה זכה יהושע להיות מעתיק השמועה והמנהיג אחרי פטירתו של משה רבינו? וכי הוא היה הגדול שבחבורה? – מפורש בדברי רבותינו שלא. בפרשת שלח כותב הרמב"ן (במדבר יג, ד) שהסדר שנכתבו שם המרגלים היה לפי סדר חשיבותם, שהרי בזמן שנשלחו היו כל המרגלים כשרים וכמו שכתב רש"י. ויהושע בן נון מופיע שם החמישי ברשימה, כך שמתבאר שהיו ביניהם ארבעה שהיו גדולים ממנו ומופלגים ממנו.

ושם כותב בעל הטורים על הפסוק 'אשי בני ישראל המה' – שהיו כל אלו המרגלים שנשלחו לתור את הארץ, שרי חמישים. ואם כן יוצא שהיו עוד ששת אלפים שרי מאה שהיו גדולים מהם, ועליהם יש להוסיף עוד שש מאות שרי אלף שהיו גדולים עוד יותר. ואם כן נמצא שהיו רבים רבים שהיו גדולים ומופלגים יותר מיהושע בן נון, ואם כן מה תרבה הפליאה, למה באמת זכה יהושע להיות דווקא הוא מעתיק השמועה והממשיך של משה רבינו?

אבל ההסבר הוא במה שאמרנו. הפסוק מעיד על יהושע שהיה 'איש אשר רוח בו' (במדבר כו, יח). והכוונה היא כמו שכתב הספורנו "מוכן לקבל אור פני מלך חיים, כענין ובלב כל חכם לב נתתי חכמה". מה שיהושע היה איש אשר רוח בו, זה באותו כוונה של הפסוק שיש אצלנו, 'אשר מלאתיו רוח חכמה'. ומבואר בדברי הספורנו, שיהושע היתה לו את המדרגה

של "חכם לב", ולכן הוא זכה להיות הממשיך והמנהיג לאחר משה רבינו. נכון שהיו גדולים ממנו, אבל הוא היה מיוחד ברצון ובכיסופים לחכמה, ולכן הוא זכה למה שזכה.

אנחנו רואים את הכיסופים של יהושע לחכמה, בפרשה הבאה. כשמושה רבינו עלה לקבל את התורה בסיני, יהושע עזב את מחנה ישראל ונטע את אהלו למרגלות ההר למשך ארבעים הימים שמושה היה בראש ההר. וזה דבר שצריך להבין, הרי כל ישראל קיבלו את התורה ממושה רבינו, והגמרא בעירובין (דף נד): מאריכה לבאר איך שהיה סדר הלימוד שלימד משה את העם, ואם כן למה היה צריך יהושע לעזוב את המחנה ולחכות למשה למרגלות ההר? יחכה גם הוא במחנה יחד עם כל ישראל, וכשיבוא משה ישמע יחד עם כל העם את התורה.

אלא, אומר רבי חיים שמואלביץ, יהושע בער בו הרצון ללימוד התורה, ולכן לא יכל לחכות יחד עם כל ישראל במחנה. הלך, עזב את הבית ואת המשפחה, ונטע את אהלו על יד ההר כדי לחכות לו שם לבדו ארבעים יום, כדי שתיכף ומיד כשיבוא משה הוא יוכל לגשת אליו ולשמוע ממנו מה תורה קיבל מסיני. זו היתה התשוקה של יהושע לתורה, ובעבור זה זכה להיות הממשיך של משה רבינו.

אם אדם רוצה לקנות את התורה, הוא מוכרח שתהיה לו התשוקה לתורה. כמה זמן היה לוקח למשה רבינו להגיע מהר סיני אל המחנה, חמש דקות? עשר דקות? ודאי לא הרבה. ועם כל זה יהושע לא וויתר והמתין למשה כדי שילמד מיד את התורה. גם אנחנו, צריכים ללמוד לייקר כל רגע לתורה, להעריך כל דקה בעסק התורה, וכך נזכה לכתרה של תורה.

אם תרצה ללמוד מהו תשוקה ומהו רדיפה לדבר, אומר רבי חיים, תוכל ללמוד את זה מהמן בן המדתא. מעולם לא היה אדם בבריאה שזכה לכבוד כמו שהיה להמן. שהרי יצאה הגזירה מלפני אחשוורוש שבכל מקום שהמן הולך, צריכים כולם לכרוע ברך לפניו. הוא הולך ברחוב, וכולם משתחווים לו אפים ארצה. הרי זה כבוד עצום שאין למעלה ממנו. תארו לכם שהוא נסע למדינה מעבר לים, הגיע להודו, ואז שמונה מאות מליון איש כורעים לפניו ברך. ובאמת חבל שקמו אחרי זה.. מכל מקום, יש לך כבוד גדול מזה? אבל כשרואה המן את מרדכי היהודי לא נע ולא זע, מה הוא אומר? - הפסוק מעיד (אסתר ה, יג): **וכל זה איננו שווה לי**. לא שווה לי! הרי כל אחד היה אומר אני מסתפק באחוז אחד מהכבוד שיש לך, זה כבר היתה ברכה בשבילי.. איש אחד לא כורע לך ברך, אז מה יש? הרי כל העולם כורע לך ברך, המלכים, הסגנים, השרים, כל העם! אלא מאי? - התשוקה של המן לכבוד לא התמלאה והוא לא בא על סיפוקו. כל הכבוד שיש לו חסר בעיניו, ואצלו אינו כלום ממש, אם יש מישהו אחד שלא כורע לפניו.

מכאן נלמד, כותב רבי חיים שמואלביץ, מה היא תשוקה, ואיך אנחנו צריכים להשתוקק לתורה, להבדיל בין הקדש ובין החול. יש אחד שגם לשיעור תורה שהוא מגיע, הוא מגיע בדקדוק, ומיד כשנגמר הזמן, הוא כבר יוצא.. ככה נראית תשוקה לחכמת התורה? אם היית משתוקק לתורה ומבקש אותה באמת, היה אכפת לך וחשוב לך כל רגע ורגע של לימוד התורה, היית בא כמה רגעים קודם השיעור ויוצא אחרי הזמן*.

וזהו הדבר שמחייב כל אחד ואחד מאתנו. גם אם אתה לא יכול להיות לפי דעתך "זך", "כתית", גם אם אין לך כשרונות ועוד שלל תירוצים שונים ומשונים, מכל מקום הרצון והשאיפה להיות מבקש חכמה, להיות חכם לב, מזה אין פוטר ואין פטור. וכאשר אדם נכנס לגדר הזה של 'חכם לב', אז הקב"ה מסייע לו ועוזר לו, וכמו שאומר הכתוב "אשר מלאתינו רוח חכמה". אתה צריך להכין רק את הכלי, ואז הקב"ה ימלא את הכלי בחכמה ובלב שומע.

א. רבי חיים שמואלביץ זצ"ל היה נאה דורש ונאה מקיים, והדברים האלו יצאו מלבו הטהור אחרי שהוא עצמו היה מבקש תורה שאין לשער ואין לתאר. להעמיד ישיבה עם מאות תלמידים בשנחאי תחת האף של היפנים שבקשו להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים ורצו להקים שם משרפות, כמה מסירות נפש היא זו בשביל התורה. הרבה צרות והרבה גלגולים הוא עבר כשהיתה ישיבת מיר בשנחאי. פעם אחת הבולשת היפנית עצרה אותו, והוא עצמו סיפר שכשעלה שם במדרגות עשה את הידוי הגדול כי לא חשב שעוד יחזור, וה' עשה אתו ניסים והוציא אותו משם.

חמש שנים היתה ישיבת מיר בגלות השחורה בשנחאי. לאחר חמש שנים של קושי וסבל שם, נוצרה האפשרות שיכלו לעזוב את יפן ולהגיע לארצות הברית. עלו כולם לספינה, ומדובר בנסיעה ארוכה של כמה שבועות, משנחאי עד לארצות הברית. וכידוע נסיעה בספינה, ובפרט למי שלא רגיל בנסיעות כאלו, זו נסיעה קשה. יש את מחלת הים, שהיא מחלה קשה, ומי שנחלה בה מקיא את כל מעיו.

אף על פי כן, רבי חיים שמואלביץ מה עשה באותה הנסיעה? – ישב ולמד בלא הסחת דעת, וחיבר ספר שלם שנקרא "תורת הספינה". והנה תמיד אחרי שנמצאים בספינה הרבה זמן, כבר מצפים ומחכים הנוסעים מתי כבר יראו יבשה. אחרי שכמה שבועות לא רואים כלום חוץ ממים ושמים, עומדים כולם על הסיפון ומנסים לראות אם יצליחו לראות כבר איזה פיסת יבשה. אפילו עציץ טוב.. וכך היה, עמדו שם כולם והביטו לאופק, מחכים לראות מתי כבר יגיעו לחופי ארצות הברית, עד שאחד התלמידים כבר לא יכל לכלוא את ההתרגשות שלו, ושאל בקול: 'איפה אנחנו?' 'איפה אנחנו?'

שמע רבי חיים את השאלה של התלמיד, ופנה אליו. מה זאת אומרת איפה אנחנו? פרק ז' סעיף ג'.. רבי חיים לא העלה על דעתו שהתלמיד מתכוון לשאול איפה אנחנו אם אנחנו קרובים לחוף או לא. רבי חיים חשב שבוודאי התלמיד מתכוון לשאול איפה נמצאים בסדר הלימוד, ועל זה ענה לו. זו תשוקה ללימוד.

הפסוק אומר (משלי כו, יט), **כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם**. פשוטו של מקרא, שאומר שלמה המלך, כי כל מה שאתה חושב ומחזיק על החבר שלך, כך גם הוא חושב עליך. וזהו דבר בדוק ומנוסה שרואה כל אחד, שאם יש בלב שלך אהבה למישהו מסויים, אפילו אם לא דברתם מימכם אבל בכל פעם שאתה רואה אותו אתה נהיה שמח, אז גם הוא יש לו בלבו חיבה ואהבה אליך. איך זה? – משום שזה הכלל. לב מרגיש לב, ולב קונה את הלב. וגם להיפך זה כך, אם יש אחד שאתה לא מסוגל לראות אותו, דע לך שגם הוא מרגיש בזה וגם הוא שונא אותך בלבו אותו הדבר. וזה מה שאומר הפסוק, כמים הפנים לפנים, כמו מי שעומד מעל המים ודמותו משתקפת בהם, כל תנועה שיעשה כך המים יחזירו לו השתקפות של אותה התנועה, כך גם לב האדם לאדם, כל תנועה וכל הרגשה של לב של אדם כלפי חברו, גם לבו של חברו מרגיש ומתעורר כנגדו באותה הרגשה. [וכמפורש בספר אור החיים הקדוש בראשית (מ"ה ב') ושמות (ל"ג י"א) ע"ש].

אבל הגמרא (יבמות ק"ז) דורשת את הפסוק הזה באופן אחר. רבי יהודה אמר שהפסוק הזה על דברי תורה נאמר. ומפרש רש"י: **לפי פנים בלב שאתה נותן לתורה, כך ללב עומד לך להעמיד גרסא אם יגעת בה תמצא ואם לא יגעת לא תמצא**. כאן מבואר שכל ההצלחה של האדם בתורה וכל הקנין בתורה שהוא משיג, זה מכוון בדיוק כמו מה שהוא הראה פנים לתורה. אם יש לך את הפנים השוחקות לתורה, אם יש לך את הלב חכם, את הבקשה ואת התשוקה לחכמה, אז גם התורה מחזירה לך פנים שוחקות כנגדך, ותהיה לך הצלחה בתורה. כמים הפנים לפנים.

זהו התפקיד שלנו, שנהיה חכמי לב, שנשתוקק ונרצה את ההצלחה בתורה, ואז תחול עלינו הברכה וההבטחה, 'אשר מלאותיו רוח חכמה'.

יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום

ויש עוד הערה גדולה בקניני התורה והמצוות. יש אנשים שאומרים, שהם מקיימים תמיד את מה שכתוב. לכן תמיד הם שואלים את השאלה המפורסמת, איפה כתוב? תראה לי איפה כתוב. אבל זאת צריך לדעת שבגדרי קיום תורה ומצוות צריך לעשות הרבה פעמים לא רק את מה שכתוב. וכך כתב בספר חרדים (פרק ס"ו), שלפעמים אתה צריך לעשות דברים שלא כתובים בפירוש, אם אתה מבין מדעתך שכך צריך לעשות. לדוגמא אומר בעל החרדים, אסור לאדם להתקוטט עם חברו בגלל כיבוד אב ואם. אדם שקורא את זה חושב שיש כאן טעות המדפיס. זה דבר שפשוט לנו, שאסור לאדם להתקוטט עם חברו, יש בזה הרבה לאוין, וגם יכול לבוא לידי הכאה ועוד, אבל כיבוד אב ואם? מה שייך לכאן?

אבל אומר החרדים, כן. אם אתה מתקוטט עם חבירך, עברת על מצוות כיבוד אב ואם, לפי שמדעתך אתה צריך להבין כי כדרך המתקוטטים אף אחד לא נגש לחבירו וישר מכה אותו, אלא קודם לכן יש מריבה בדברים, ומתוך כך באים לידי מריבה במעשה. הרי צריכים שיהיו את כל החלקים, מחשבה דיבור ומעשה.. וכשמתקוטטים בדברים, זה מגדף את חבירו וזה מחרף אותו בחזרה, וכאשר מקללים זה את זה מגיעים לעוד דור, ומקללים גם את האבות, ואחרי זה חוזרים לעוד דור ומקללים גם את הסבא, ועוד דורות.. אומר החרדים, הנה לך, בקטטה הזאת שהתקוטטת עם חבירך גרמת שהוא קילל את אבא שלך, ולכן זה נקרא שאתה ביזת את אבא שלך, וחסרת במצוות כיבוד אב ואם.

מישהו חשב על זה פעם שבקטטה עם חבר אתה מגיע לעבור ולבטל מצוות כיבוד אב ואם? – לא. אבל זה גופא, אתה צריך לעשות לא רק מה שכתוב, אלא אתה צריך לראות הלאה בעצמך מה משתלשל ומה ייגרם כתוצאה ממעשיך. הוא שאומר החרדים: ראוי לכן להטעים לאביו ולאמו מטעמים כאשר אהב, וקל וחומר לאביו שבשמים.

ואם אדם יתבונן, יראה שזה כמים שאין להם סוף. כמה דברים וענינים יש שאולי באמת אם האדם עושה אותם אין בזה עבירה להדיא, אבל מתפשטים מזה ונגרמים מזה ענינים של איסור או ביטול מצוה. ומה שהאדם בדעתו יכול לעיין ולהבין, הוא מחוייב לעיין בזה, ואין פוטר מהדבר הזה.

עוד ממשיך החרדים ואומר, דע בן אדם, כי בכל יום הבא לקראתך, הוא נסיון חדש לך. פירוש הדברים הוא כמו שכתב בעל חובת הלבבות (יחוד המעשה פ"ה). יש מלחמה ויש מלחמה. מלחמה רגילה בין שתי אומות, נמשכת זמן מה, ואפילו תהיה כמה שנים, בסוף היא נגמרת. היא לא ממשיכה לעולמי עד. אבל המלחמה עם היצר הרע היא מלחמה תמידית ואינה מסתיימת. לשון הירושלמי במסכת ברכות (פ"ב ה"ח) 'כד ניח נפשיה דרבי בון', כשרבי בון שהיה אחד מחכמי האמוראים נפטר, והיה צעיר בפטירתו בן עשרים ושמונה שנה, עמד רבי זירא והספיד אותו: 'טרח רבי בון בעשרים ושמונה שנותיו מה שלא טרח תלמיד ותיק במאה שנה'. אין מדברים כאן על תלמיד מתחיל, אלא על תלמיד ותיק! תלמיד שמושרש בחכמה, ואף על פי כן רבי בון עשה בעשרים ושמונה שנה יותר ממה שהיה עושה התלמיד ותיק הזה במאה שנה.

ולכשנדקדק את לשון הירושלמי, איך הירושלמי מכנה את זמן פטירתו של רבי בון? – כד נייה. כשהוא נח. וזהו מפני שכל זמן שהאדם חי, אין לו מנוחה. יש לו מלחמה עם היצר הרע בכל רגע ורגע, וכמו שאומר כאן החרדים שבכל יום יש לך נסיון חדש לך. רק בשעת פטירתו – כד נייה, עכשיו יש לו את המנוחה. ושם ינחו יגיעי כח.

תפילתו של רבי עקיבא

ובגלל שכל יום יש לאדם נסיון חדש, והוא לא יכול לדעת באיזה ציור ובאיזה אופן הוא יבוא, לכן, כותב בעל החרדים, בתחילת כניסת היום השכם והערב לביתו של מלך והתחנן לו שיהיה בעזרתך בצרת נסיוןך שלא תכעיסנו, תכנס לשלום ותצא לשלום. במדרש מובא (היכלות זוטרת דף ל') על רבי עקיבא, התנא המפורסם, שעליו העידו וכתבו שהוא שורש תורה שבעל פה [כמובא בדברי רבינו שליט"א בספר זרע חיים (סימן י"ב) ובספר אור משה (סימן ס"ח דף רמ"ג) וש"נ], שהרי היה העולם שמם וריק מתורה, עד שבא רבי עקיבא ושנה לתלמידיו רבי מאיר ורבי יהודה וחבריהם ומהם יצאה כל התורה שבידינו, ולכן מה שהיה משה רבינו בתורה שבכתב, היה רבי עקיבא בתורה שבעל פה. מה היה רבי עקיבא, התנא האלהי הזה, שמסר את נפשו על קדושת שמו יתברך והיה מעשרה הרוגי מלכות, על מה היה מתפלל? על מה היה רגיל לבקש?

אומרים רבותינו במדרש, היה רבי עקיבא מתפלל יהי רצון מלפניך שלא אכעס ושלא אכעיסך. הנה לנו רבי עקיבא, עם כל גדלותו העצומה מה שאין לתאר ואין לשער, היה עושה את מה שכתב כאן החרדים. היה משכים ומעריב לביתו של מלך, להתחנן לו שיהיה בעזרתו.

וזה נשק גדול בשבילנו. כשאדם בא לבית הכנסת ומתפלל ומבקש מהקב"ה שיהיה בעזרו בעסקי התורה והמצוות, ודאי שהקב"ה יעזור לו. רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל כתב, שיש דברים שקשה מאד להלחם בהם, כמו התאוות או המידות הרעות, אבל מכל מקום מהתפילה עליהם האדם לא פטור. למשל מידת הגאווה היא מדה קשה מאד מאד, שהרי כל אחד אוהב את עצמו ומחזיק מעצמו, וקשה מאד לאדם להיות נקי ממידה מגונה זו עד קצה האחרון. רבי פנחס מקוריץ היה אומר, שהעבירה הזו של הגאווה חלוקה ושונה משאר העבירות. כל העבירות אדם צריך לעשות איזה פעולה כדי להכשל בהם באיסור. למשל לעבור על איסור גניבה, צריך הגנב לצאת בחצי הלילה ולהכנס לאיזה בית ולגנוב. אבל אי אפשר לעבור על גניבה כשהוא יושב בתוך ביתו. וכך שאר העבירות כדי להכשל בהם אדם צריך לעשות איזו פעולה כדי להכשל בהם. אבל גאווה אינה כן. בשביל להתגאות אדם לא צריך לעשות כלום. הוא יכול לשכב במיטה שלו מחייך וחושב, אין כמוני, ומי כמוני, וכולם ביחס אלי ספק ג'וק הם..

ב. חוץ מאותו גנב יחיד ומיוחד שראו שהיה גונב גם מבני ביתו, מאשתו ומבניו. שאלו אותו למה זה? השיב להם, זה בשביל התרגול, אני צריך התרענות בגניבות כדי שלא אשכח את המלאכה..

יש כאלו, כמו שמביא המסילת ישירים (פרק י"א), שהם מתגאים בענוותנותם. גם זה יכול להיות, שאדם אומר לעצמו, מי כמוני בענוותנים.. ואדם שמנסה לסלק מעצמו את הגאווה ולא מצליח, מה יעשה? ירים ידים? אומר רבי חיים מוולוז'ין, מה פתאום. תתפלל על זה! תבקש על זה! וזהו מה שאומר בעל החרדים, תלך ותבקש ותתחנן להקב"ה שיהיה בעזרתך ובצרת נסיונך שלא תכעיסנו שתכנס לשלום ותצא לשלום. ומזה אין פטור לאדם. וכי לבקש אתה גם לא יכול? כל אחד יכול לעמוד בתפילה, שלא יכעס ולא יכעיס, וכמו שהתפלל גם רבי עקיבא.

ממשיך החרדים וכותב: וכן בתחילת השבוע כמו שסדרו רבותינו בהבדלה 'מים הבאים לקראתנו לשלום חשוכים מכל חטא ופשע', וכמו שמובא בסידור. וכן בתחילת החודש וכן בתחילת השנה, ועל זה נאמר אשרי אדם מפחד תמיד. אשרי אדם שתמיד יש לו את הפחד הזה ואת הבקשה הזו שהקב"ה יציל אותו מהנסיונות וההכעסות. והכלל בידינו, שכשאדם מתפלל בעומק הלב, ובפרט בעניינים רוחניים שנוגעים לכבוד ה' יתברך, כשהוא רוצה ומבקש להיות עבד נאמן להקב"ה והוא רוצה לעשות לו נחת רוח, התפילה שלו מקובלת ותעשה פרי לטובה.

כללו של דבר, הכל הולך אל מקום אחד, הן בתורה והן במצוות. חוץ ממה שדברנו בהתחלה שהאדם צריך להשתדל בעשייתו שיהיה "זך", ויהיה "כתית", אבל יש גם את הענין הזה, שממנו אין פטור ואין פטור, שאדם צריך להיות משתוקק ומבקש לחכמת התורה וקיום מצוותיה, וצריך להיות "חכם לב". וחלק מהתשוקה היא על ידי התפילה, כי כשאדם אכפת לו מהתורה וחשוב לו להיות עבד נאמן לה', אזי אפילו בדברים שלדעתו אין לאל ידו לעשות, אבל הוא עומד בתפילה ובתחנונים מלפני ה' יתברך שיעזור לו, ואז בוודאי שהקב"ה יהיה בעזרו. וה' יהיה בעזרנו.

חידו"ת לפרשת תצוה

א. בענין הנאה מאור מנורת הזהב שבהיכל

שמות (כ"ז כ'): "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד, באהל מועד מחוץ לפרוכת אשר על העדות יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בוקר" וגו'.

ובמדרש תנחומא שם (פרשת תצוה ס"ס ג'): "אמרו רבותינו כיון שהיו מדליקין המנורה כל חצר שהיתה בירושלם היתה משתמשת לאורה, לכך נאמר ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור".

ובפירוש עץ יוסף על התנחומא שם כתב: "לכך נאמר ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור, רוצה לומר מדכתיב **אליך** שמע מינה דמותר להינות מאורה" עכ"ל. [ולפי זה דרשו "אליך" דהיינו "לצרכיך", וכמו שמצינו בשאר מקומות, ולדוגמא עיין שמות (כ"ז כ) ושם בכלי יקר ואור החיים ומשך חכמה, ורבינו בחיי במדבר (ר' כ"ז) ועוד].

סוכה (נ"א סע"א) תנן: "במוצאי יום טוב הראשון של חג, ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול, מנורות של זהב היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהם וכו', ולא היה חצר בירושלם שאינה מאירה מאור בית השואבה" וכו'.

ובתלמוד שם (נ"ב סע"ב): "ולא היה חצר בירושלם [שאינה מאירה מאור בית השואבה], תנא אשה היתה בוררת חיטים לאור בית השואבה".

ובתבו התוספות ז"ל שם (ד"ה אשה היתה בוררת חיטין לשמחת בית השואבה): "בירושלמי פריך היאך בוררת והאיכא מעילה, דשמן ופתילה היו של הקדש, ומשני דקול ומראה וריח אין בהם משום מעילה. וקשה דבפסחים (כ"ו א') אמרינן עלה דמעילה הוא דליכא הא איסורא איכא, ויש לומר דבוררת לאו דוקא אלא כלומר היתה יכולה לברור מרוב אורה". עכ"ל.

ולבאורה לפי דברי רז"ל במדרש תנחומא הנ"ל דהתורה התירה להינות מאור מנורת הזהב הדולקת בהיכל מדכתיב ויקחו אליך לכל צרכיך וכנ"ל, אתא שפיר קושיית הירושלמי והתוספות ז"ל, דיש לומר דאם התורה התירה להינות ממנורת הזהב עצמה דבהיכל, קל וחומר שיהיה מותר להינות מהמנורות שהדליקו בשמחת בית השואבה, כדי שלא יהיה טפל חמור מעיקר, ולא נאמר יציבא בארעא וגירורא בשמי שמיא, דוק הבן ועיין.

ובימים אלו זכינו לאור גדול ויצאו לאור עולם חיבורי קדשו של רבה של ירושלם הגאון המובהק האדר"ת זצ"ל, וראיתי לו בספרו זכר דוד (קונטרס קצו של יוד אות א' דף י"ט) שכתב בזה דברים נחמדים כמנהגו ז"ל, ואלו דבריו:

"שמעתי מפה קדוש כבוד אבא מארי הגאון זצ"ל ששמע מהגאון רבי זאב ליפקין זצ"ל [אבי הגאון האדיר רבינו ישראל מסלאנט זצ"ל] שאמר לו הרב יהודה לייב מגיד דהורדנא

ז"ל מחבר ספר קול יהודה דלא קשיא כלל [קושיית הירושלמי שהזכירו התוספות], והוא על פי מה שאמרו במנחות (פ"ו ב') חיטים מתולעות פסולות למנחות, עיין שם, ואם כן יש לומר שאותם החיטים הוא שהיו הנשים בורות לפני אור בית השואבה ולא שייך מעילה ולא איסור כלל דהרי הקדש היו, ושפתים ישק.

ואמרתי לפני כבוד אמו"ר זצ"ל דבאמת הירושלמי דסובר להלכה דקול מראה וריח אין בו גם איסור לטעמיה אזיל, כי הירושלמי גורס במשנה אשה בוררת חיטיה באות ה', ולא חיטים באות מ', ואם כן משמע דהחיטים שלה היו עד שלא הקדישתו ואם כן חולין היו, ונסתר התירוץ הנ"ל.

ומסתברא שלא היו מניחים לנשים לברור כלל החיטים מתולעים לקודש, מפני הטהרה המרובה מאוד זהירתם.

והעיקר יש לומר דאין להן נאמנות כל כך בדבר הצריך יגיעה רבה ללקט החיטים המתולעים, על כן יש לומר דהיינו דדחק לירושלמי ולתוספות לתמוה בזה ולא תירצו כן.

ועיין תוספות פסחים (ד' ב' ד"ה אימנוהו) שדעתם להדיא דאי הוה דאורייתא לא מאמינים להן לנשים, משום דאיכא טירחא יתירתא וצריך דקדוק גדול.

גם יש לומר דהירושלמי לטעמיה בפסחים (פ"א ה"א) דנשים עצלניות הן, וכמו שהביאו התוספות פסחים שם [א"ה יח"ס - ועיין בדברי הרב המאירי ז"ל פסחים שם, ושו"ת דברי אמת (סימן ד')] ואכמ"ל.

ועל כל פנים יפה השבתי בעזה"י לפי הגירסא לפנינו בירושלמי אשה בוררת חיטיה, ולא כבבלי חיטים, וההפרש בין זה לזה רק קוצו של יוד". עד כאן דברי הגאון האדר"ת ז"ל, ועוד עיין לו בספרו זכר למקדש ח"ב (דף נ"ה), וצרף לכאן. [וכאן המקום לקבוע ברכה ותודה לחברת **אהבת שלום** ירושת"ו, אשר זה רבות בשנים גואלים חיבורי רבותינו נ"ע מתהום הנשיה ומדפיסים ומוציאים לאור ספריהם, ובפרט שלקחו לעצמם משימה להדפיס כל חיבורי הגאון האדר"ת ז"ל, רבה של ירושלם ת"ו, וכבר זכו להדפיס חמשה חיבורים מחיבורי קדשו בהוד והדר פנימי וחיצוני - כה לחי ושכמ"ה לעבודתו יתברך].

ובעניותי יש לי להעיר כי גירסת התוספות סוכה הנ"ל "אשה היתה בוררת חיטין לשמחת בית השואבה", ודוק.

ורבינו חננאל ז"ל סוכה גרס שם: "תני יכולה אשה לבור חיטים לאור המערכת" וכו', הרי שרבינו חננאל ז"ל גרס בירושלמי חיטים ולא חיטיה, וכנוסח הבבלי, וכן ראיתי בספר הערוך (ערך קל הה'), ובספר ראב"ה (הלכות פסחים סימן תנ"ט), ועוד יש להאריך.

ובמקום אחר מצאתי אצלי ציונים ומראי מקומות בענין זה ואעתיק כאן: בענין הנאה מאור מנורת הזהב דבהיכל ומנורות בית השואבה - יש לעיין בשו"ת רדב"ז ח"ג (סימן תרכ"א), ושו"ת אפרקסתא דעניא ח"א (סימן קפ"ט), ושו"ת מנחת יצחק ח"ב (סימן קכ"א), ועוד שם ח"י (סימן נ"ג) עכ"ל, ועוד לא איסתייעא מילתא לעיין בדברות קדשם זיע"א, ואני הנלע"ד כתבתי בס"ד.

ב. בענין בגדי כהונה מכפרים

תשל"ו.

שמות (כ"ח ב'): "ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת וגו', ואלה הבגדים אשר יעשו חושן, ואפוד, ומעיל, וכתנת תשבץ, מצנפת, ואבנט" וגו'.

ואמרו ז"ל במסכת זבחים (פ"ה סע"ב): "אמר רבי ענני בר ששון למה נסמכה פרשת קרבנות לפרשת בגדי כהונה, לומר לך מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין, כתונת מכפרת על שפיכות דם, שנאמר וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתנת בדם, מכנסים מכפרים על גילוי עריות שנאמר ועשה להם מכנסי בד [לכסות בשר ערוה], מצנפת מכפרת על גסי הרוח יבוא דבר שבגובה ויכפר על גובה, אבנט מכפר על הרהור הלב היכא דאיתיה, חושן מכפר על הדינין שנאמר ועשית חושן משפט, אפוד מכפר על עבודה זרה, שנאמר אין אפוד ותרפים, מעיל מכפר על לשון הרע, וציץ מכפר על עזות פנים" וכו' ע"ש.

ובמסכת שבת (ל"א א') אמרו ז"ל: "מעשה בנכרי אחד שהיה עובר אחורי בית המדרש ושמע קול סופר שהיה אומר ואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפוד, אמר הללו למי, אמרו לו לכהן גדול, אמר אותו נכרי בעצמו אלך ואתגייר בשביל שישמוני כהן גדול, בא לפני שמאי אמר ליה גיירני על מנת שתשימני כהן גדול דחפו באמת הבנין שבידו בא לפני הלל גייריה, אמר לו כלום מעמידין מלך אלא מי שיודע טכסיסי מלכות לך למוד טכסיסי מלכות הלך וקרא כיון שהגיע והזר הקרב יומת אמר ליה מקרא זה על מי נאמר אמר לו אפילו על דוד מלך ישראל, נשא אותו גר קל וחומר בעצמו ומה ישראל שנקראו בנין למקום ומתוך אהבה שאהבם קרא להם בני בכורי ישראל, כתיב עליהם והזר הקרב יומת, גר הקל שבא במקלו ובתרמילו על אחת כמה, וכמה בא לפני שמאי אמר לו כלום ראוי אני להיות כהן גדול והלא כתיב בתורה והזר הקרב יומת" ע"ש.

וראיתי דבר חידוש בספר היקר כלי יקר על התורה שמות (כ"ח ט"ל דרפ"ז ע"א) שכה כתב: "והיו בגדי כהונה מכפרים על שמונה עבירות וכו', ואולי שזאת היתה כוונת הגר במסכת שבת [דלעיל] שהיה אומר אתגייר על מנת שיעשוני כהן גדול כדי שילבש בגדים אלו עיין שם, וכי כל כך היה שוטה שרצה להתגייר בעבור לבישת בגדים הללו, אלא בודאי ששמע קול סופרים מקרין ואלה הבגדים אשר יעשו וגו' עם פירוש כוונתם על מה הם מכפרים, וידע הגר בעצמו שהוא עבר על כל אלה בגיותו והוא צריך לכל הכפרות האלה", וכו', ועוד עיין שם בכל דבריו ז"ל.

ובעניותי איני מבין דברי קדשו, חדא, דאטו הגוי מוזהר על לשון הרע, וגסות הרוח והרהור עבירה, ועזות מצח, שהיה צריך כפרה בעבורם, שהרי בגדי כהונה על זאת מכפרים וכנ"ל.

ותו אחר שנתגייר אין הגר צריך כפרה כלל, ועיין בזה לגאון חיד"א ז"ל בשו"ת חיים שאל ח"א (סימן מ"ט) ועוד לו שם ח"ב (סימן צ"ו אות ד'), ולגאון מקאליש ז"ל בספר אמרי בינה יו"ד

(דיני טרפויות סימן ח' דל"ב ע"ב), ולגאון מלומד'ה ז"ל בשו"ת דברי מלכיאל ח"ו (סימן כ"ד), ושו"ת התעוררות תשובה ח"ד (ח"מ סימן כ"ח דרס"א סע"ב), ועוד.

ועוד אם אותו גוי רצה להתגייר בשביל שבגדי כהונה יכפרו בעבורו לא היה צריך לבקש לו כהונה גדולה ולחמוד שהוא עצמו יהיה כהן גדול, ודי לו שיתגייר ואז כהן גדול יכפר בעבורו, ואשר על כן דברי קדשו של הרב כלי יקר ז"ל צל"ע.

ג. בענין חק לעולם וחוקת עולם

שמות (כ"ט כ"ח): "לאהרן ולבניו לחק עולם, מאת בני ישראל כי תרומה הוא ותרומה יהיה מאת בני ישראל".

כתב רבינו אלעזר מגרמייזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו לתורה (שם דף קנ"ו): "לאהרן ולבניו לחק עולם, ליחיד יאמר חק עולם וקבוע, אבל לרבים לכל ישראל יאמר חקת עולם, וסימן הקהל חקה אחת (כמדבר ט"ו), וכן חקת עולם לדורותיכם (ויקרא ג') עכ"ל.

ואם הבנתי לנכון דברי קדשו, אזי מלמדנו ומשמיע לנו בעל הרוקח ז"ל כלל גדול בתורה, שבכל מקום שנקטה התורה לשון **לחוק עולם**, היינו כשמדבר עם היחיד כמו אהרן ובניו, אבל כשמדבר לרבים, עם כל ישראל, תשתמש התורה בלשון **חקת עולם**, וזה החילוק בין חק עולם לחקת עולם ודוק.

ובעניותי איני מבין דברי קדשו ז"ל, ותמה אני על עצמי שכאשר עיינתי בדבר ראיתי שבמקומות הרבה כשמדבר עם היחיד אהרן ובניו, נוקטת התורה לשון חקת עולם, כהיא דספר שמות (כ"ח מ"ג): "והיו על אהרן ועל בניו בבואם אל אהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת בקודש ולא ישאו עון ומתו **חקת עולם** לו ולזרעו אחריו" ושם (כ"ט ט'): "והגרת אתם אבנט אהרן ובניו וחבשת להם מגבעת והיתה להם כהנה **לחקת עולם**" ע"ש.

ובספר ויקרא (ד' ל"ד): "כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם ואתן אתם לאהרן הכהן ולבניו **לחק עולם** מאת בני ישראל, זאת משחת אהרן ומשחת בניו מאשי ה' ביום הקריב אתם לכהן לה', אשר צוה ה' לתת להם ביום משחו אתם מאת בני ישראל **חקת עולם** לדורתם" ע"ש.

ודוק היטב דפתח קרא לאהרן ולבניו **חוק לעולם**, וסיים קרא **בחקת עולם**, ולכאורה שמעינן דשקולים ושויים הם בלא הפרש ודוק.

ועוד שם בספר ויקרא (י' ט'): "יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבאכם אל אהל מועד ולא תמותו **חקת עולם** לדורתם".

ושם (כ"ד ב'): "צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור, להעלות נר תמיד, מחוץ לפרכת העדת באהל מועד יערוך אתו אהרן מערב עד בקר לפני ה' תמיד **חקת עולם** לדורתם", וכן הוא בספר שמות (כ"ז כ'): "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך

כתית למאור להעלת נר תמיד, באהל מועד מחוץ לפרכת אשר על העדות יערוך אתו אהרן ובניו מערב עד בקר לפני ה' חקת עולם לדורותם" ע"ש.

גם בספר במדבר (י"ח כ"א): "ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה חלף עבודתם אשר הם עובדים את עבודת אהל מועד, ולא יקרבו עוד בני ישראל אל אהל מועד לשאת חטא למות, ועבד הלוי הוא את עבודת אהל מועד והם ישאו עונם חקת עולם לדורותיכם, ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה".

הרי לנו מקראות הרבה שעל היחיד [אהרן ובניו] אומרת ומשתמשת התורה בלשון "חקת עולם" ולא בלשון "לחוק עולם", וזה לכאורה דלא כמו שלימדנו בעל הרוקח, וצ"ע לכאורה.

ויש לעיין אם לא מצינו גם איפכא, דהיינו לשון "לחוק עולם" על הרבים, עיין שמות (י"ב כ"ד): "ושמרתם את הדבר הזה הלך ולבניך עד עולם", וכתב שם הרמב"ן ז"ל: "ושמרתם את הדבר הזה הוא דבר הפסח עצמו שאמר למעלה (פסוק כ"א) ושחטו הפסח, [אף] אם הוא רחוק, ולא מתן הדמים הסמוך לו, כי בפסח מצרים בלבד נצטוו בכך, כמו שאמר (פסוק כ"ג) ועבר ה' וראה את הדם וגו', וכן ושמרתם את העבודה הזאת (פסוק כ"ה), זבח פסח, וכמוהו (דברים ט"ו י"ז) ואף לאמתך תעשה כן" עכ"ל.

הרי שהתורה אמרה "לחוק" לך וגו' עד "עולם" והוא לכל ישראל, אך יש לחלק שאף על פי כן לא כתוב לחוק עולם ממש, ובכגון דא לא דיבר בעל הרוקח ז"ל.

ובראות בני יקרי הרה"ג רבי דוד אהרן שליט"א דברי אלה אמר: "יש לדחוק דברי בעל הרוקח ז"ל ולומר שכוונתו כך היא, דזה אמנם נכון שעל יחיד יבא גם לשון "חקת עולם" וכנ"ל במקומות שהבאתי, אבל על רבים יבוא רק "חקת עולם", ואף פעם לא יאמר "חוק לעולם", וזה החילוק בין לחוק עולם וחקת עולם, שלחוק עולם וחקת עולם גם על היחיד, מה שאין כן על הרבים תמיד יאמר רק "חקת עולם" ולא יאמר "לחוק עולם", ובזה יתיישב כל מה שהעיר אבא מארי הרה"ג שליט"א עכ"ד הי"ו.

ויש לעיין הרבה אם דברי בעל הרוקח ז"ל סובלים משמעות פירוש זה, וכתבתי למזכרת לפי שעה, ואי"ה עוד נחזור לעיין ולברר הענין.

ד. בענין כלי מזבח הקטורת הוא מזבח הזהב

אדר א' תשס"ה.

שמות (ל' א'): "ועשית מזבח מקטר קטרת עצי שטים תעשה אותו: אמה ארכו ואמה רחבו, רבוע יהיה, ואמתים קומתו ממנו קרנותיו: וצפית אותו זהב טהור, את גגו, ואת קירותיו סביב, ואת קרנותיו, ועשית לו זר זהב סביב: ושתי טבעות זהב תעשה לו מתחת לזרו, על שתי צלעותיו תעשה על שני צדיו, והיה לבתים לבדים לשאת אותו בהמה: ועשית את הבדים עצי שטים וצפית אתם זהב". עד כאן ציווי עשיית מזבח הזהב הוא מזבח הקטורת.

בם"ד ובחסד האל ב"ה התעוררתי בהערה נפלאה - ובעניויתי כעת לא ראיתי מי שדיבר בזה - הגה המעיין בעינא פקיא ובשום שכל במקראות בענין המשכן וכליו, יראה פעם אחר פעם [פעמים הרבה כדלקמיה], שאין התורה מזכירה **אפילו פעם אחת, ואפילו ברמז, שלמזבח הקטורת היו כלים**, ואך ורק כשתורתנו הקדושה מדברת על **מזבח העולה** אז היא מזכירה לכלי מזבח העולה, וכמו שיראה הרואה במקראות שהבאתי לעיל בציווי עשיית מזבח הקטורת שלא נזכרו כליו כלל וכנ"ל.

ובן תראה שם (כ"ז א'): "ועשית את המזבח [דנחשת] עצי שטים חמש אמות אורך וגו', ועשית סירותיו לדשנו, ויעיו, ומזרקותיו, ומזלגותיו, ומחתותיו, לכל כליו תעשה נחשת".

ושם (ל' כ"ה): "ועשית שמן משחת קדש וגו', ומשחת בו את השלחן ואת כל כליו, ואת המנורה ואת כליה, ואת מזבח הקטורת, ואת מזבח העולה ואת כל כליו", הרי שמזבח "הקטורת" נזכר לבדו, מה שאין כן מזבח "העולה" נזכר עם כליו.

ושם (ל"א ח'): "ואת השלחן ואת כליו, ואת המנורה הטהורה ואת כל כליה, ואת מזבח הקטורת, ואת מזבח העולה ואת כל כליו", הרי שגם כאן מזבח הקטורת נזכר לבדו, מה שאין כן מזבח העולה נזכר עם כליו.

ושם (ל"ה י"ג): "את השלחן ואת בדיו ואת כל כליו, ואת מנורת המאור ואת כליה, ואת מזבח הקטורת ואת בדיו, את מזבח העולה ואת מכבר הנחשת אשר לו את בדיו ואת כל כליו", ושוב מזבח הקטורת נזכר לבדו, מה שאין כן מזבח העולה נזכר עם כליו.

ושם (ל"ז כ"ה): "ויעש את מזבח הקטורת עצי שטים וגו', ויצף אותו זהב טהור את גגו ואת קירותיו ויעש לו זר זהב סביב" וגו', (ל"ח א') ויעש את מזבח העולה וגו' ויעש את כל כלי המזבח, את הסירות, ואת היעים, את המזרקות, ואת המזלגות, ואת המחתות, כל כליו עשה נחושת", הרי לנו פעם נוספת מזבח הקטורת נזכר לבדו, מה שאין כן מזבח העולה נזכר עם כליו.

ושם (ט"ל ל"ח): "ויביאו את המשכן אל משה וגו', ואת מזבח הזהב, את מזבח הנחשת ואת מכבר הנחשת אשר לו את בדיו ואת כל כליו". וגם כאן מזבח הקטורת נזכר לבדו, מה שאין כן מזבח העולה נזכר עם כליו.

ושם (מ' ה'): "ונתתה את מזבח הזהב לקטורת לפני ארון העדות, ומשחת את מזבח העולה ואת כל כליו", ועוד כזאת מזבח הקטורת נזכר לבדו מה שאין כן מזבח העולה נזכר עם כליו.

עד כאן מתורת משה רבינו ע"ה, וכזאת ראיתי לדקדק בתורת רבינו משה ע"ה הוא רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל, שבחיבורו הגדול הלכות בית הבחירה (פ"א הי"ח) כה כתב: "המנורה וכליה, והשלחן וכליו, ומזבח הקטורת, וכל כלי השרת אין עושין אותם אלא מן המתכת בלבד", הרי שגבי מזבח הקטורת לא זכר "כליו" כמו שזכר גבי מנורה ושלחן.

ובעניותי קשיא לי טובא בתרתי, חדא שבודאי היו כלים למזבח הקטורת, וכדתנן בתורה שבעל פה מסכת תמיד (פ"ג מ"ו), ושם (פ"ה מ"ד), ועוד שם (פ"ו מ"ג), ועוד שם (פ"ז מ"ב) עיין

וגדולה מזו מצאתי שגם בתורה שבכתב מצינו כן שהזכירה התורה לכלי מזבח הקטורת, וכדבעינן למימר לקמיה בס"ד.

במדבר (ד' י"א): "ועל מזבח הזהב יפרשו בגד תכלת, וכסו אתו במכסה עור תחש, ושמו את בדיו: ולקחו את כל כלי השרת אשר ישרתו בם בקודש, ונתנו אל בגד תכלת, וכסו אותם במכסה עור תחש ונתנו על המוט".

ופירש רש"י ז"ל: "את כל כלי השרת אשר ישרתו בם בקדש, בתוך המשכן שהוא קדוש, והן כלי הקטרת שמשרתין בהם במזבח הפנימי" עכ"ל.

ובאן מפורש באר היטב בתורת משה רבינו שאכן היו כלים למזבח הקטורת [וכמו שידענו], אלא שמאד תמוה אצלי מדוע בציווי ובעשיית מזבח הקטורת, ובמשיחתו וכו' הנזכרים בחומש שמות, לא נזכר מזה כלל, ואף לא ברמז וכנ"ל בארוכה וצ"ב.

ומצאתי לחד מן קמאי הוא רבינו החזקוני ז"ל במדבר (שם) שכה כתב: "את כל כלי השרת סכינים, קערות, כוסות. ונתנו על המוט, כמנהג כל משאוי שנושאים במוט ולא תחת המוט פן יהא המשאוי נגרר על הארץ".

הרי דאיהו ז"ל תנא ופליג להדיא על רש"י ז"ל, והסביר לקרא "ולקחו את כל כלי השרת", דלאו על כלי מזבח הקטורת קאי, אלא קאי על כלי השרת **דמשכן**, כגון סכינים, קערות, כוסות, וכל אלה אינם כלי מזבח הקטורת ודוק היטב.

וברור אצלי שטעמו של הרב החזקוני ז"ל שנטה מפירוש רש"י ז"ל, משום שהתורה לא הזכירה בשום מקום מענין כלי מזבח הקטורת, ומה נשתנה שכאן יזכירום לפתע פתאום, לפיכך נטה ופירש דעל כלי המשכן קאי ודוק.

ועבשיו ראיתי במדרש במדבר רבה (פ"ד ט"ז): "ועל מזבח הזהב יפרשו בגד תכלת, אף מזבח הזהב לפי שהיה עומד בהיכל היו מכסין אותו בבגד תכלת תחילה, ואחר כך כיסוהו במכסה עור תחש, ושמו בדיו ליטול בהם שנאמר וכסו אותו במכסה וגו'. אבל כליו לא היו נותנין עמו, אלא לבד היו נותנין אותם על בגד תכלת, ומכסין אותן במכסה עור תחש, והיו נותנין אותם על המוט כדי ליטלן עליו, שנאמר כל כלי השרת אשר ישרתו וגו'. מה היו כליו כף ומחתה, כף לקטורת סמים, ומחתה להכניס בה גחלים, היה מניח המחתה של גחלים על גבי המזבח, ומערה הקטורת שבכף לתוכה על גבי הגחלים, זה היה מזבח הזהב" עכ"ל, ועיין בהגהות רש"ש ופירוש מהרז"ו שם.

הרי שרבינו משה הדרשן ז"ל בעל מדרש במדבר רבה פירש לקרא "כל כלי השרת אשר ישרתו בקודש" כפירוש רש"י ז"ל שהם כלי מזבח הפנימי כף ומחתה, ולא כהרב החזקוני ז"ל שהם כלי המשכן כגון סכינים, קערות, כוסות ודוק היטב. [מה שכתבתי שמדרש במדבר רבה עורכו ומחברו הוא רבי משה הדרשן ז"ל - הן הם דברות הגאון המובהק רד"ל ז"ל בהגהותיו המופלאות למדרש במדבר רבה (פ"ד אות ע"ז, ופ"י אות ק"י), ועוד, ועיין בארוכה במבוא למדרש בראשית רבתי, ועיין בזה בחיבורי מנוחת שלום ח"ד (סימן ו') ואכמ"ל].

ודע שמדברי רבינו משה הדרשן ז"ל אנחנו למדים שאינו סובר ש"כל" נאמר רק על שלשה דברים, וכל פחות משלש אין נופל עליו לשון "כל" כדכתבו התוספות כתובות (ח' א') והרא"ש בפסקיו ברכות (ספ"א) והארכתי למאוד במקומו בס"ד, שהרי כאן הפסוק אומר "ולקחו את כל כלי השרת אשר ישרתו בם בקודש", ורבינו משה הדרשן ז"ל מפרש על כלי מזבח הקטורת והם שני כלים כף ומחתה בלבד וכנ"ל.

ובס"ד עלה ברעיוני כעת, שאולי לפי רבינו משה הדרשן ז"ל שכלי מזבח הפנימי שנים בלבד היו, כף ומחתה וכנ"ל, היינו טעמא שאכן התורה לא הזכירם כלל בענין עשיית מזבח הקטורת, אחר שלא היו הכלים רבים ככלי המנורה כלי השלחן וכלי ומזבח העולה, ועיין. [ועיין היטב בספר משך חכמה שמות (ל"א ח)].

אלא שעדיין צ"ב מדוע כאן בכסוי כלי המשכן בשעת המסעות הזכירה התורה את כלי מזבח הקטורת וכנ"ל, ותו הלא הגאון מהרז"ו ז"ל בפירושו למדרש רבה שם כה כתב: "כף לקטורת הסמים, ובכלל זה בזך, מטוטלת, וכיסוי, המבוארים במסכת תמיד [פ"ה מ"ד], ובכלל "המחתה" מחתה שלוקח גחלים מן המזבח, ומחתה אחרת שמערה בה גחלים ומכניס להיכל, ומחתה אחרת שמכניס ביום הכיפורים כדתנן ביומא (פ"ד מ"ד) "עכ"ל, ואולי במשכן לא היו כלים הללו וצ"ע.

זה מה שראיתי כעת בהאי ענינא דמזבח הקטורת וכליו, וכבר כתבתי שלפי שעה לא מצאתי לרבותינו המפרשים עיני העדה נ"ע שיבארו הדברים, ואני עני מה שמצאתי כתבתי והבאתי, ואחזיק טובה למי שיאיר הדברים יותר, יאלפני דעת ויעמידני בקרן אורה, ושכמ"ה מנותן התורה המלמד תורה לעמו ישראל ית"ש.

* * *

במדבר (ד' א'): "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן וימשח אותו ויקדש אותו ואת כל כליו, ואת המזבח ואת כל כליו וימשחם ויקדש אותם".

ונ"ל בס"ד שאין כוונת הפסוק כאן: "ואת המזבח ואת כל כליו וימשחם ויקדש אותם", **למזבח הפנימי**, שאותו משח משה וקדשו, שאף שמצינו כלים למזבח הקטורת וכנ"ל, מכל מקום מזבח פנימי נכלל במה שכתוב שם "וימשח אותו ואת כל כליו" ר"ל של המשכן, דהיינו הכלים הנמצאים בתוך המשכן שלחן, מנורה ומזבח הפנימי ודוק היטב. [ועיין לגאון הנצי"ב ז"ל ב"קונטרס הוספות מכתב יד" להעמק דבר שמות (ל"א ז' ד"ז רע"ב) ודוק].